

<https://doi.org/10.36007/5062.2024.99>

BARANGOLJUNK AZ ÉJSZAKÁBAN! KERTÉSZ ERZSI: *ÉJSZAKAI KERT* (DOBOZTANKÖNYV-FEJEZET)

Beáta CSEH¹ – Adrienn KARVAI² – L. Patrik BAKA³

ABSTRACT

LET'S WANDER IN THE NIGHT! ERZSI KERTÉSZ: *ÉJSZAKAI KERT* [NIGHT GARDEN] (PACKETBOOK CHAPTER)

*This study not only summarizes the framework of the packetbook project but also outlines the experiential teaching method of Erzszi Kertész's fairy tale novel, *Éjszakai Kert* [Night Garden]. The work, in this form, functions as a teaching aid; it is an essential part of a continuously expanding literature packetbook, which discusses Kertész's novel through hermeneutical, experiential, theater pedagogical, and creative writing exercises. Regarding the fairy tale novel, it can be stated in advance that it aims to break down expectations towards the text, to build a personal mythology, and convey the latent network of relationships that define the order of the world. Through all these aspects, the work becomes engaging and worthy of inclusion in the process of literary education.*

KEYWORDS

packetbook chapter, experiential education, creative writing, worldbuilding, analogies, contemporary Hungarian children's literature, fairy tale novel

BEVEZETŐ

Jelen tanulmány két szakaszból épül föl. Az elsőben összegezzük a *Doboztankönyv-projekt* lényegi ösztönzőit, jellemzőit és vállalásait. Tesszük mindezt a szlovákiai irodalomoktatás legújabb reformtörekvéseinek fényében, előtérbe állítva a tanítandó szövegtankönyv hangsúlyeltolódásait, változásait. Az egyes doboztankönyv-fejezetek szervesen illeszkednek ebbe a folyamatba, és a mindenkori kortárs, a fiatal olvasókat megcélzó irodalomra vetülő fókuszukkal elősegíthetik az innovatív, élményalapú irodalomoktatás térnyerését. A dolgozat második fele egy ilyen doboztankönyv-fejezetet közöl, Kertész Erzszi *Éjszakai Kert* (2020) című művét dolgozva fel. A fejezet a Selye János Egyetem Tanárképző Karán szerveződő oktatásmódszertani műhely egyik eredménye, minek révén a pályájuk kezdetén álló fiatal tanárok is hozzá kívánnak járulni az irodalomtanítás megújításához, annak sikeréhez.

¹ Bc. Cseh Beáta, Selye János Egyetem, Tanárképző Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – Történelem Tanszék (hallgató), 129580@student.ujs.sk

² Bc. Karvai Adrienn, Selye János Egyetem, Tanárképző Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – Történelem Tanszék (hallgató), 129418@student.ujs.sk

³ PaedDr. Baka Patrik, PhD. Selye János Egyetem, Tanárképző Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék (adjunktus), bakap@ujs.sk

A SZLOVÁKIAI MAGYAR IRODALOMTANÍTÁS ÉS A DOBOZTANKÖNYV-PROJEKT

A Szlovák Köztársaság Oktatásügyi, Tudományos és Sportügyi Minisztériuma és az Állami Pedagógiai Intézet 2022-ben tette közzé az *Oktatás a 21. században. Kiindulási pontok az általános iskolai tanterv változásaihoz* című dokumentumát (Pupala & Fridrichová et al., 2022), amely a szlovákiai oktatás reformtervezetéként, illetve a reform első állomásaként fogható föl (ŠPÚ, 2021a; 2021b). Eszerint a Nyelv és kommunikáció területén belül a hangsúlyok a kommunikációs képességek fejlesztésére, a szövegértésre, a sokszínűség elfogadását elősegítő gyakorlatokra és az élménypedagógiára kerülnek. Irodalomból a nehezen befogadható klasszikusok helyett azokat a kortárs alkotásokat kívánják előtérbe állítani, amelyek könnyen érthetők, és mivel a jelen kihívásaira reagálnak, eleve érdekesebbek a diákok számára. Mindenekelőtt ilyenek a gyermek- és ifjúsági irodalom művei, a populáris kultúra kötetei, valamint a diákok által hozott szövegek.

A reformterv törekvései zavarba ejtően összezsengenek a már évekkel ezelőtt megálmodott és elindított *Doboztankönyv-projekt*tal. A terminust a dobozregény fogalma ihlette, melynek esetében az olvasó dönti el, milyen sorrendben is halad végig a fejezeteken (vagy akár az oldalakon). A *doboztankönyv-fejezetek* a legfrissebb, a diákokhoz is közel álló irodalomra és alkotásokra fókuszálnak. Az egyenrangú tankönyvfejezetek egy fiktív dobozban helyezendők el, s az oktató és a diákok érdeklődése és választása szerint cserélgethetők, előtérbe állíthatók vagy épp elhanyagolhatók. Mindegyik fejezet az élménypedagógián alapul, az egyes kérdésköröket pedig csoportos, dráma- és projektpedagógiai, kreatív írásos és képzőművészeti gyakorlatok mentén tárgyalják.

A projekt eddigi eredményei a *Doboztankönyv. Élményalapú irodalomtanítás a populáris, ifjúsági és gyerekirodalom köréből* (Baka, 2023a) című alternatív irodalomtankönyvben kerültek összegyűjtésre. A munka egy olyan irodalomoktatási reformkonstrukció mindezidáig legfontosabb, de korántsem utolsónak szánt állomása, mely az Iskolakultúra hasábjain megjelent tanulmányban, *A szlovákiai magyar irodalomtanítás legújabb perspektívái* (Baka, 2016) című munkában került először bemutatásra. Az előzménydolgozat még a Szlovákiában 2015 szeptemberétől hatályos revideált oktatási program apropóján íródott (ROP I; ROP II; ROP III; ROP IV.), s annak mentén gondolta újra az irodalomoktatás mikéntjét, elsősorban a populáris, spekulatív fikciós irodalom olvasásnépszerűsítő lehetőségei felől. Előbb a magyar nyelvű irodalomoktatásra vonatkozó kárpát-medencei tanterveket ütköztette, a kortárs irodalomtól a régebbi irodalmak felé haladó tanítási alternatívákat vázolt, majd pedig a diákolvasók érdeklődésének tükrében gondolta újra a kanonizált és kötelező olvasmányok listáját (Ábrahám, 2006; Bereck, 2009; Bernát, 2002; Gombos et al., 2015; Kiss, 2015). Zárásképp a legújabb irodalomtudományi eredményekkel megtámogatott, értékes populáris irodalomról értekezett, aminek révén az irodalom újra a tanulók érdeklődésének fókuszába kerülhet (Deisler, 2014; H. Nagy, 2014; Hegedűs, 2014; Keserű, 2014). Ahogy azt a kérdéskör kapcsán Manxhuka Afrodita lényegre törően fogalmazza meg: „*A populáris művek is képesek aluldeterminálni az értelmezéseket, teret nyitni többféle interpretációnak, aktív részvételt követelni a befogadótól, kitörni a konvencionális keretek közül, poétikai újszerűséget nyújtani és sajátos perspektívát nyitni a világra. [...] Összehasonlítva a magyar tanterveket más európai tantervekkel, ilyen maximalizmussal sehol sem találkozunk. [...] Ezzel az irodalomszemlélettel elsősorban az a probléma, hogy nem veszi figyelembe a tanulók életkori sajátosságait. Ha a valódi cél a diákok olvasóvá nevelése, akkor mindenekelőtt élménnyé kell tenni számukra az irodalmat*” (Manxhuka, 2016, 67–68. o.).

A projekt legfontosabb elemét és egyszersmind eredményét mindazonáltal maguk a *doboztankönyv-fejezetek* jelentik. Ahogy fentebb már jeleztük is, a terminust a dobozregény fogalma ihlette, melynek esetében az olvasó dönt afelől, hogy milyen sorrendben halad végig a fejezeteken (Kisantal, 2012, 204. o.). Vagy még radikálisabban fogalmazva meg a dobozregény-ideát: olyan művek, melyek oldalai nincsenek összefűzve (tehát egy „dobozban” helyezendők el), és nincsenek ellátva oldalszámokkal sem. Egyedül az olvasó dönti el, milyen sorrendben olvassa őket, s így minden lehetséges elrendezés egy merőben más regényt hoz létre. A variációk száma természetesen véges, de rendkívül nagyszámú.

Az önálló doboztankönyv-fejezeteket is hasonlóan kell elképzelni. Mivel a kortárs irodalom kánonja (vagy kánonjai) az idő előrehaladtával a kritika értékítélete szerint változ(hat)nak, a legfrissebb, a diákokhoz is közel álló irodalmi alkotásokra kiélezett, egyenrangú tankönyvfejezeteket egy dobozban, mappában érdemes elhelyeznünk. Ezek aztán a diákok és az oktató érdeklődése és választása, valamint a kritika megerősítő visszhangja szerint cserélgethetők, előtérbe állíthatók vagy épp elhanyagolhatók. Ha tehát a tanár a flexibilisebb oktatási programok lehetőségeit kihasználva – mint amilyen a szlovákiai magyar – elkülönít tíz-tizenöt órát a populáris irodalomra, s rendelkezésére áll mondjuk hatvan doboztankönyv-fejezet, úgy a diákok bevonásával kiválaszthatja, hogy melyik tizenöt lesz az, amelyeket az oktatás során alkalmazni fognak. Amennyiben a projekt nem szakad meg, és a korpusz folyamatosan bővülni fog, úgy feltételezhető, hogy mindig lesznek olyan fejezetek, amelyek a diákok szerint leginkább aktuális, érdekesítő művekre koncentrálnak majd. Mindez biztosíthatná a mindenkori készenlétet és korszerűséget, különösen, ha az egyes fejezetek idővel egy online fórumon válnának szabadon hozzáférhetővé, akár vetíthető háttéranyagokkal megtámogatva.

Az előzménytanulmány egyik legfontosabb pontja az a felhívás volt, ami a munka záró részében került megfogalmazásra: „Az egyetemi katedrák és kutatócsoportok nyílt szellemiségű tagjai tehát úgy tehetnek a legtöbbet a [populáris, gyermek- és ifjúsági irodalom] helyzet[ének] megváltoztatásáért, hogy rövid (sic!), lényegre törő és mégis széleskörű információbázist integráló doboztankönyv-fejezeteket készítenek, és tesznek közzé az erre alkalmas pedagógiai fórumokon és folyóiratokban, szemelvényekkel, feladatokkal, illetve gyakorlatokkal ellátva, melyek modernizálhatják és dinamizálhatják irodalomoktatásunk állóvizét” (Baka, 2016, 110. o.).

Innen nézve a dolgozat egy merőben új kutatási projektet és horizontot körvonalazott, melynek kiaknázásával a mindennapjaink változásaira legdinamikusabban reagálni képes spekulatív fikciós, gyermek- és ifjúsági irodalom oktatási folyamatba való integrálása sikerrel mehetne végbe – talán nem is csak szlovákiai magyar fronton. A jelzett művekre fókuszáló doboztankönyv-fejezetek pedig az oktatás folyamatát élénkítő, játékos feladatok mellett – noha a „magolós irodalom”-tól való eltávolodásnak kétségkívül ez lehet az egyik leginkább gyümölcsöző útja – kiaknázhatnák ezen alkotások interdiszciplináris jellegét is, tudomány- és tantárgyközi térben helyezve el tárgyukat. Az irodalom így megszűnhetne az iskolai tantárgyháló valamelyik végpontjának lenni, helyette pedig annak egyik gócpontjává, ha nem rögtön középpontjává válhatna. Ezt az egyes regények zsánerjellege által eleve dinamizált tudományterületek összekapcsolása kétségkívül elősegíthetné. Az irodalom révén így építhetnénk függőhidakat az egyes diszciplínák és az egymástól sokszor sajnos túlfüggően kezelt tantárgyak közé. Napjaink legfejlettebb oktatási rendszerének, a finn-modellnek tantárgyhátár-lebontó törekvései egyébként is efelé mutatnak, s ezt erősítik a befogadóközpontú, gyakorlatorientált nyugat-európai irodalomoktatási stratégiák is (Gordon Györi, 2006; Kerber, 2009). Hát mi miért ne tehetnénk meg a saját lépéseinket – épp az irodalomoktatás hídfőállása felől?

Ugyanezen képlet részeként a spekulatív fikciós művek jelentősége tovább erősödik, ha a tanítás során hajlandóak vagyunk az irodalom médiumának tartományain túlra tekinteni, hiszen a mozivásznon vagy a számítógépes játékok virtuális világaiban mára egyértelműen övék a főszerep. Az olyan univerzumok, mint a *Star Wars*, *A Gyűrűk Ura*, a *Harry Potter*, *A tűz és jég dala*, *Az ember a Fellegvárban*, *Az éhezők viadala* vagy a *Warcraft* alapjaiban határozzák meg a tágabban értelmezett jelen populáris kultúráját. Különösen széles körben ismertek és markánsan jelen vannak a mindennapjainkban. Feltételezhetően nem létezik olyan üzlet, ahol ne lehetne *Star Wars* vagy *Harry Potter* logóval ellátott figurát, tolltartót, pólót vagy akár tejet vásárolni. Ezen túl több médium felől is hozzáférhetők, bejárhatók és megismerhetők, s a legtöbb esetben nem pusztán adaptációk, hanem transzmediális világok. Utóbbi azt jelenti, hogy könyv, film, számítógépes- és szerepjáték, az alternatív univerzumhoz tartozó térképek és más kiegészítők együtt gazdagabb ismereteket, több érzékre kiterjedő átélést biztosítanak egy-egy világ kapcsán (Maj, 2015, 83–96. o.), mint teszik önállóan. Henry Jenkins meghatározását is integrálva Keserű József ekként definiálja a jelenséget: „»A transzmediális történetmondás egy olyan folyamatot jelenít meg, amelynek során a fikció lényegi elemei többszörös közvetítő csatornákon keresztül szóródnak szét szisztematikus módon, azzal a céllal, hogy egy egységes és összhangba hozott szórakoztató élményt tegyenek lehetővé. Ideális esetben minden médium a maga módján járul hozzá a történet kibontakozásához« [Jenkins, 2007]. Némileg egyszerűbben fogalmazva: a transzmediális történetmondás ugyanabban a diegetikus világban játszódó történetek elmesélését jelenti különböző médiumok segítségével” (Keserű, 2017, 28. o.). Egy transzmediális univerzum megteremtői tehát a világ egyes elemeinek különböző médiumokban való megjelenítése, és a más közegben már lefektetett alapok figyelembevételére révén azt a hatást – illúziót – keltik, hogy végig ugyanabban az univerzumban vagyunk, az egyik-másik médiumban megjelenő plusz információk, vagy akár újabb történetvonalak pedig így a teljes világ kiterjesztéséhez járulnak hozzá (Keserű, 2017, 29. o.).

Noha mára az említett univerzumok mindegyike több platform felől is elérhető, nem mindegyik jelent meg először irodalmi alkotásként. A *Star Wars* például filmként, a *Warcraft* pedig PC stratégiai játékként kezdte bontogatni a szárnyait. Mi magunk nem ismerünk olyan szépirodalmi alkotást, melynek eredője valamely más mediális közeg volna... Már csak ezért is bátran kijelenthető, hogy az egyes médiumok közti markáns kommunikáció mindenekelőtt a spekulatív fikciós és populáris irodalom, valamint az ezekkel sok esetben átfedést mutató gyermek- és ifjúsági irodalom sajátja. Mondhatni, ezek az alkotások ismerték fel és aknázták ki először a transzmedialitásban rejlő lehetőségeket. Esetükben a nyelv, a karakterépítés és a cselekmény mellett mindenekelőtt tehát a világépítés bír központi szereppel, ami új elemzési lehetőségeket biztosít a kutató számára, különösen, ha más tudományterületek felé is megnyitja az értelmezés terét. Mindez pedig tovább erősíti az idevágó szövegek interdiszciplináris térben való értelmezhetőségét és taníthatóságát (Baka, 2023a, 7–9. o.).

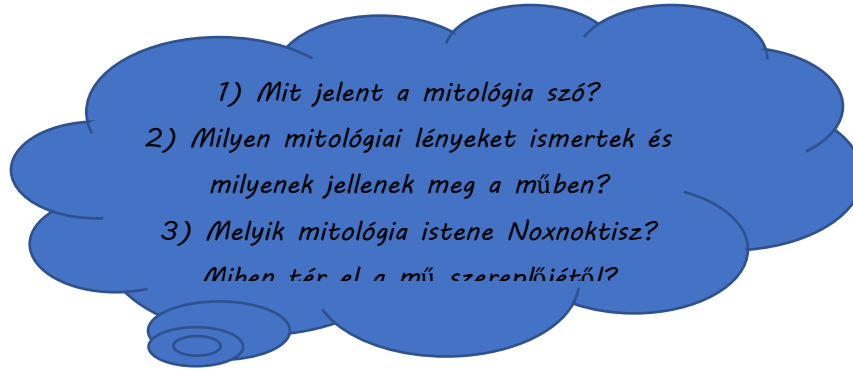
Az így körvonalazott keretbe illeszkednek a fentebb említett *Doboztankönyv* (Baka, 2023a) fejezetei, melyek nemcsak élménypedagógiai módszereik, de témáik tekintetében is kifejezetten eklektikusak. Az első J. K. Rowling *Varázsvilágának* nemzetiszocialista analógiáit állítja előtérbe. A második Lakatos István *Dobozvárosa* révén mutat rá a világok konstruálásának mikéntjére, párhuzamosan inspirálva a transzcendencia és a DIY-technikák által. Kleinheincz Csilla *Ólomerdője* apropóján a népmesék továbbélése és az azok világrendjét átható szemet szemért elv kerülnek tárgyalásra. Csurgó Csaba *Kukoricza* című nagyregénye Petőfi János vitézeit írja újra egy autoriter, izolacionista Magyarországon, a vele foglalkozó doboztankönyv-fejezet pedig az újraírások és a nacionalizmus alapjellemezőivel is számot vet. Huszti Gergely *Mesteralkók* duológiája révén a szereplők szerint változó, nagyon is más világlátás, főként pedig nyelvhasználat kerülnek előtérbe. Jeff VanderMeer *Déli végek*-trilógiája

az idegenségtapasztalattal szembesít, ami a weird-műfaj egyik alapjellemezője. Brandon Hackett munkája, *Az ember könyve* hard-sf környezetben tesz hasonlót, és kérdez rá test és szellem elválaszthatóságára/elválaszthatatlanságára, az önazonosság és a test határainak problematizálásával. Külön fejezet foglalkozik a steampunk zsáner gőzalapú világával, ahol a napjainkban is ismert technikai eszközöket gőzgépek hajtják, a társadalom viszonyrendszere viszont inkább a viktoriánus korét idézi. Egy másik szakasz pedig az alternatív történelem műfajára fókuszál, melynek alapkérdése, a „mi lett volna, ha?” nemcsak mindennapjaink minden egyes másodpercében, hanem a történelem nagy fordulataiban is ott rezonál. Ben H. Winters *Földalatti Légitársasága* is ezen a kérdéson alapul, kisiklatva az amerikai polgárháború általunk ismert eredményét, minek révén egy olyan jelent generál, ahol még mindig legális a borszínen alapuló rabszolgaság. A könyvben szereplő munkák, valamint a projektbe bekapcsolódott Baka Vida Barbara weird irodalom, illetve kortárs magyar fantasy kapcsán jegyzett doboztankönyv-fejezetei (Vida, 2017a; 2017b; 2018) mindezidáig több különböző fórumon és formában is napvilágot láttak már.

Ezek körét bővíti az alább olvasható doboztankönyv-fejezet is, melynek középpontjában a kortárs magyar gyerekirodalom egyik jeles alkotása, Kertész Erzsébet *Éjszakai Kert* (2020) című műve áll. A filozofikus (Petres Csizmadia, 2015, 155. o.), egy cselekményszálra felfűzött (Bárdos, 2013, 73. o.) meseregény kapcsán előzetesen is kijelenthető, hogy a szöveggel szembeni elvárások lebontásában, egy magánmitológia kiépítésében, valamint a világrendet meghatározó, látens kapcsolatháló érzékeltetésében érdekelt. A mű mindezek által érdekessé, és az irodalomoktatás folyamatában való szerepeltetésre is érdemessé válik. Az itt következő, Cseh Beáta és Karvai Adrienn által kidolgozott szakasz egyszerre tankönyvfejezet és élménypedagógiai feladattár, amely Kertész könyvét hermeneutikai, élmény- és drámapedagógiai, valamint kreatív írásos gyakorlatokkal fűszerezve tárgyalja. A doboztankönyv-fejezet alapjául szolgáló tanulmány Baka L. Patrik *Nyomozás helyett magánmitológia-építés* című munkája, mely az Irodalmi Szemle 2023/4-es számában jelent meg (Baka, 2023b); jelen dolgozat bibliográfiája elsőrendűen ezen elemzőszöveg szakirodalmá által meghatározott.

BARANGOLJUNK AZ ÉJSZAKÁBAN! – KERTÉSZ ERZSI: *ÉJSZAKAI KERT* (DOBOZTAN-KÖNYV-FEJEZET)

Kertész Erzszi meseregénye, az *Éjszakai Kert* nagyon sok szempontból érdekes. Egyrészt, mert áthatja a **mitológia**, másrészt, mert egy **saját világrendet** épít fel, és azért is, mert

mindeközben egy **nyomozás** miatt is izgulhatunk.

1. ábra: Kérdések a mitológia kapcsán
Forrás: a szerzők produktuma

A mű elején rögtön érezhető a feszültség, **ahogy Senora Cupapanas (Csupapanasz) végigsétál a Tisztasor utcán, azzal a céllal, hogy felkérje a város két legjobb detektívjét, Miss Spontán Teóriát és Mr. Korrekt Tódort, hogy leleplezzenek egy bűntényt. Egy rablást, amit a Senora ellen követtek el.**

Városunk Legjobb Detektívjei

„Ebből a feliratból mindjárt az is kiderül, hogy a jó szenyora miért rágja már öt perce tanácstalanul a szája szélét, és igazgatja aranyosan csillogó, futástól szétzilálódott kontyát bosszúsan a dupla küszöb előtt. Tanácstalan-sága teljes: Vajon hova kopogjon be? Melyik ajtót válasz-sza?” (Kertész, 2020)

2. ábra: Városunk Legjobb Detektívjei
Forrás: idézet az elemzett regényből

Győzzük meg Senora Cupapanast!

Az osztályból kiválasztunk 3 embert Teória, Tódor és Senora Cupapanas szerepére.

Az első kettőnek az lesz a feladata, hogy meggyőzzék a Senorát, hogy ők a legalkalmasabbak a munkára!

Érveket mondhatnak a történet, a szereplők neve, de a saját tulajdonságaik alapján is.

3. ábra: Győzzük meg Senora Cupapanast! – Érvelési stratégiák
Forrás: a szerzők produktuma

Már ekkor feltűnik a regény két fontos tulajdonsága. Az egyik, hogy a műben **kulcsfontosságú szerepet fognak játszani a beszélőnevek**. A másik pedig, hogy a következő oldalakon egy gyerekkrimire számíthat az olvasó. De ahogy faljuk a sorokat, észrevesszük azt is, hogy a beszélőnevek egyre fontosabb szerepet kapnak, a gyermekkrimi jelentősége azonban fokozatosan háttérbe szorul. A mű tulajdonképpen egyre jobban kizökkenti a krimi műfaji elvárásait. Először azzal, hogy egy mesterdetektív helyett kettőt szerepeltet, akiknek ráadásul segítő társuk sincs. Sőt, egymás vetélytársainak számítanak, és egy kis fizetésért bármilyen munkát elvállalnak. Jó példa a könyvben szereplő hihetetlen bűntény. Hiszen a **Senorától nem mást loptak el, mint a szeretett kerti dísztavát!** Koi pontyostul, fülemüleszittyóstul és békástul... szóval mindenestül. Végül pedig azzal tér el a történetünk a krimi műfajától, hogy az Éjszakai Kertben nem igazán a nyomozás lesz a fontos, hanem az új, ismeretlen és ijesztőnek tűnő világ megismerésére, a kertmester útmutatása szerint.

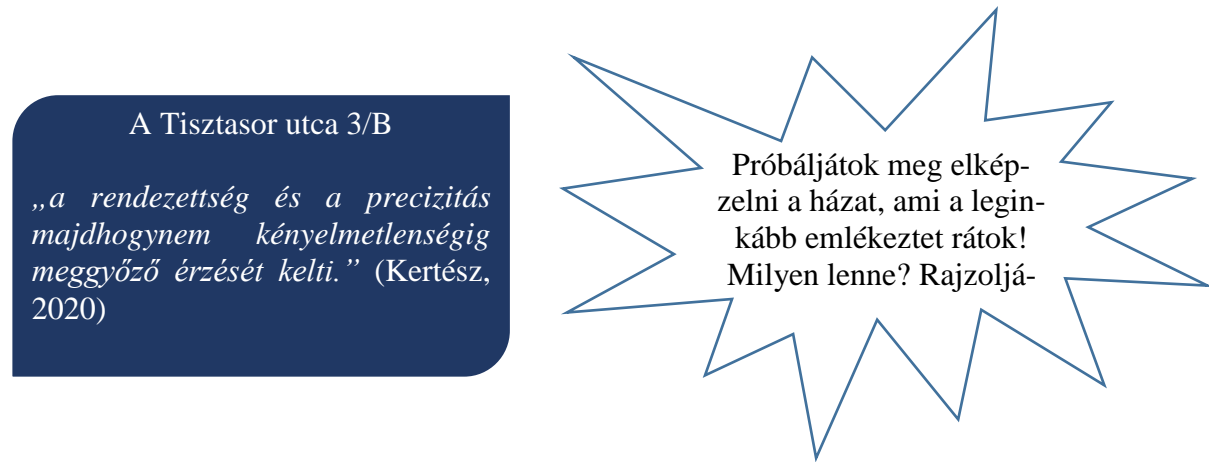
Vajon kinek a naplója lehet?

Képzeld magad a kert egyik lakójának helyzetébe, és írd meg egy naplóbejegyzést arról, hogy hogyan érintett a tavasz elmaradásának híre!

A többiek próbálják meg kitalálni, kinek a szemszögéből íródott a napló!

4. ábra: Vajon kinek a naplója lehet? – Kreatív írásos feladat
Forrás: a szerzők produktuma

A két mesterdetektívünk, Tódor és Teória teljesen egymás ellentétei. Tódort úgy ismerhettük meg, hogy egy nagyon finom, elegáns úriember, aki munkájában és életében is nagyon kimért, precíz, rendezett és komoly, amit a háza is elárul a maga szürkeségével:

5. ábra: Az én házam, az én jellemem – Képzőművészeti és önismereti feladat
Forrás: a szerzők produktuma, azon belül idézet az elemzett regényből

A két detektívünknek nemcsak a házuk különbözik, hanem a gondolkodásuk, viselkedésük is. **Teóriát a megérzések, a kíváncsiság vezérli, Tódort pedig a felnőttekre jellemző logika, ami a viselkedésében is megmutatkozik** (Kaiser, 2021). **A történet során észrevehetjük, hogy Teória teljesen elmerül a kertmester meséiben és át is tudja érezni azokat, de Tódort kizárólag a feladata érdekli.** Beszédükben is megmutatkoznak a különbségek. Teória beszédstílus csacska, élénk és ragyogó, míg Tódoré kimért és hivatalos. A görög teória szó jelentése elmélet, a Tódor névről viszont inkább Kármán Tódor, a híres gépészmérnök, matematikus juthat eszünkbe (Pataki, 2021).

Milyen fajta vízínövény volt?

„– kérdezi szigorúan Tódor, és a mellényzsebéből jegyzetfüzetet húz elő. – Mármost aminek ön a nyomára bukkant a... abban... a... bizonyos utcában.

– Fülemüleszittyó – szipogja a szenyora. – Gyönyörű példány.

– Ez a neve? – kacag Teória, mire Tódor félhangosan feljegyezi a jegyzetfüzetébe: *Juncus articulatus, persze.*” (Kertész, 2020)

4) Vajon a mi világunkban létezik is a fülemüleszittyó? Keressétek szabad használni a netet is 😊

5) Milyen állatok, illetve növények fordulnak elő a mi kertjeinkben?

6) Ti hogyan képzelitek el a saját Éjszakai Kerteteket?

6. ábra: Kérdések nem csak a fülemüleszittyó kapcsán
Forrás: a szerzők produktuma, azon belül idézet az elemzett regényből

Ha az Éjszakai Kertre szimbólumként, jelképként tekintünk, akkor legelőször a világ juthat eszünkbe róla, hiszen ahogyan a két detektívünk átlép a kert kapuján, egy teljesen más „dimenzióba”, világba juthatunk el a megszokott világunk helyett. Persze vannak azért hasonlóságok is a mi megszokott világunkkal. Például, hogy bizonyos **természeti folyamatok ugyanúgy zajlanak. Ilyenek az évszakok is** (Pataki, 2021). Az Éjszakai Kert tulajdonképpen a mindenség és a változás helyszíne. A kert kapuján átlépve találkozunk a közvetkező meghatározó szereplőnkkel, Noxnoktisszal, az Éjszakai Kert kertmesterével, aki a szereplők szerint úgy néz ki, mint egy madárijesztő. Ő kalauzolja végig detektívjeinket – és bennünket, olvasókat is – az Éjszakai kertben.

Rajzold meg saját képregényhősöd!

Tódor visszatér a kert világába, és ott újabb szereplőkkel találkozik. Te milyen karaktert, mitológiai személyt helyeznél bele a történetbe, ha az folytatódna? Rajzold meg az ő rövid történetét egy képregényben!

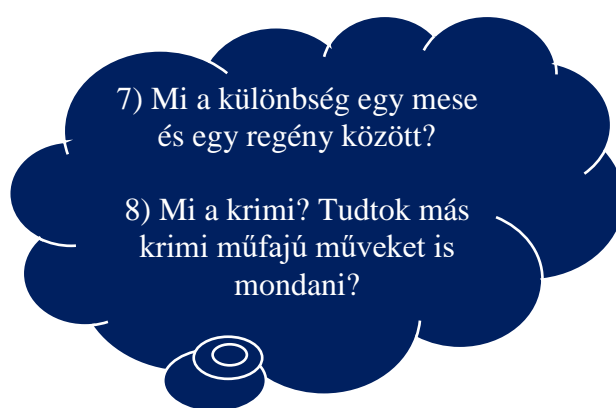
(digitális és hagyományos eszközöket egyaránt szabadon használhatod)

7. ábra: A történet folytatódik – Továbbírás eltérő mediális környezetben
Forrás: a szerzők produktuma

Noxnoktisz Tódor számára teljesen unszimpatikus, de Teória számára nem. **Ő lesz az iránytű, amit a kertbe lépve az is jelez, hogy teljesen átveszi a mesélő szerepét.** Noxnoktisz személye végig megfoghatatlan, de a szerepe, bölcsessége és ereje, valamint vándorkalapja és palástja miatt Gandalf vagy Dumbledore is eszünkbe juthat róla (Pompor, 2012).

A kert mesterének isteni szerepkörét erősíti latin hangzású neve is, amit az éjszaka szó megkettőződéséeként, a „nox noctis” alapján pedig éjek éjeként fordíthatnánk. De ha jobban belegondolunk, ez a név azonban a nappalt is jelentheti: a fényt az éjszakában vagy az éjszaka után (Pataki, 2021). Ha pedig Noxnoktisz az istenivel/Istennel, akkor a kertje a Paradicsommal lesz azonosítható, amire jelképesen a könyv zárlatának számos szöveghelye utal.

8. ábra: Kérdések a meséről, a regényről és a krimiről
Forrás: a szerzők produktuma

A nyomozás Noxtoktisz meséi miatt fokozatosan háttérbe szorul. A történetek által pedig **különleges népcsoportokkal, lakókkal és munkakörökkel ismerkedhetünk meg.** Az pedig nagyon is emberi, hogy természetesen minden lakó a saját maga munkáját tartja majd a legfontosabbnak. Például már a történet elején megismerhetjük a **Rezzenéstelen Pillantású Macskát**, aki mindent lát, ami a kertben történik (Boldog, 2021; Gajdó, 2021; Papp, 2021). Sőt, még az olvasót is, hiszen éjszaka a könyv borítóján is világít a szeme.

Macskaplakát!

Rendeződjete 4-5 fős csoportokba!

*Egy nagyobb rajzlap (A2, A3) közepére írjátok fel nagybetűkkel a **MACSKA** szót!*

A szó köré írjátok jellemzőket a macskákról (általános információk, megítélése a különböző kultúrákban és mitológiában)

Képeket és rajzokat is használjatok!

9. ábra: Minden, amit a macskákról tudni lehet – Brainstorming és montázstechnika
Forrás: a szerzők produktuma, azon belül illusztráció az elemzett regényből

Megismerhetjük a **Rügyeknek Éneklőket**, akik épp a tavaszt és a megújulást hozzák el a Kertbe az énekükkel. Igaz, munkájuk elvégzéséhez bátorságot kell mutatniuk, illetve hinnük kell a tavaszban. Éppen úgy, ahogy nekünk is hinnünk kell magunkban és a céljainkban ahhoz, hogy sikeresek lehessünk. De a kertben élnek a **Varjakat Vigasztalók** is, akik a feketesínű szárnyasokat nyugtatgatják, amire ugyancsak nagy szükség van, hiszen ők a tél hírnökei. Reményt adnak nekik, hogy hamarosan újra eljön majd a tél. **Noxnoktisz** szerint nekik van a legnehezebb munkájuk a Kertben, hiszen egy varjút csak az igazán hozzáértők és érzékenyek tudnak megvigasztalni. Hiszen ha elrontják, abban az évben ott marad egy darabka tél a kertben, és felborul az egyensúly.

„Először tehát legyőzte magában a lustaságot, és odasétált a legközelebbi fához. Aztán legyőzte magában a hidegtől való borzongást, és karját kitérve átölelte a fa törzsét. Azután legyőzte magában a kedvetlenséget, és elénekelt oda és vissza a hangskálát. Ezek után legyőzte magában a varjaktól való idegenkedését és félelmét, majd behunyta a szemét, hogy átszemléltetnie legyen a dala. A legeslegvégén pedig legyőzte magában a ború előszelét, hogy talán nem is sikerül a rügyfakasztás, és amikor ez mind megvolt, dalra fakadt.” (Kertész 2020)

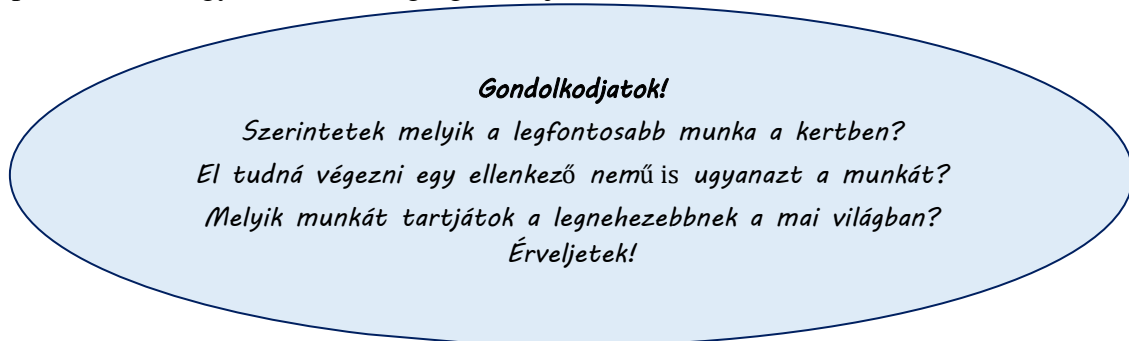

10. ábra: A Rügyeknek Éneklők
Forrás: a szerzők produktuma, azon belül idézet és illusztráció az elemzett regényből

11. ábra: *Énekeljünk, akár a Rügyeknek Éneklők!* – Ének
Forrás: a szerzők produktuma

A következő csodás foglalkozás, amivel megismerkedhetünk, a **Sziromszámlálóé**, aki a lehullott szirmokban látja a jövőt, és várja a szerelmét. De a sors úgy hozza, hogy soha nem hull páros szirm, így talán a boldogsága sem jön el soha.

12. ábra: *Győzzük le a félelmeinket!* – Csoportos problémamegoldás és érzékenyítés
Forrás: a szerzők produktuma

Mint látható, a legtöbbjüknek a szó szoros értelmében kell vennünk a foglalkozását. Ilyen például **A Lány Aki Lehazudja a Csillagokat az Égről**. Ő is azt bizonyítja, hogy jobban tesszük, ha vigyázunk a hazugságokkal. Hiszen ahogy az egyiket másik követi, a végén még csillagok is hullhatnak.

Különleges szereplő **Azaki** is (**Az Aki a Fejetetején Áll**), aki onnan kapta a nevét, hogy mindig egy másik nézőpontból látja a világot, egy másik nézőpontot képvisel.

Több szereplőről kiderül, hogy a külvilágból kerültek be az Éjszakai Kertbe. Valószínűleg azért, hogy ott találják meg az életcéljukat – ilyen például a Levélhordó is.

Győzzük le a félelmeinket!

Alkossatok ötfős csapatokat.
Mindenki (szigorúan név nélkül) írja rá egy cetlire a saját legnagyobb félelmét, aztán gyűrjétek össze.
Ezután egyesével húzzatok, és próbáljatok megoldást találni: hogyan győzhetnénk le azt a félelmet?

13. ábra: Kérdések és dilemmák – Érvélszkultúra
Forrás: a szerzők produktuma

A mesehősök történetei úgy kapcsolódnak össze, mint egy hálózat: minden történet végén utalás esik a következő szereplő történetére, amit nemsokára meg is ismerhetünk (Barabási, 2022). Nyomozásra ritkán van alkalom. Hiszen a történet nagy része a világépítésre figyel. A történet végén mégis fény derül a bűntényre, bár a megoldás végig ott volt a nyomozóink szeme – és a mi szemünk – előtt. Tódor elviszi a kerti tavat a Senorának, Teória viszont ott maradt a kertben. De bármennyire is próbál ellenállni, Tódort is visszahívja a kert (Boldog 2021; Gajdó 2021).

14. ábra: Kertész Erzsébet: Éjszakai Kert
Forrás: az elemzett regény borítója

A műben a kísérteties Éjszakai Kert egyre barátságosabb helyé válik. Így azok az olvasók is, akik esetleg félnek a sötétségtől (értsünk bármit is alatta), fokozatosan elkezdik megismerni annak szépségeit is (Kaiser 2021). Ehhez járul hozzá a mű remek humora is. A történet végén elgondolkodhatunk, hogy vajon Tódor miért megy vissza az Éjszakai Kertbe, és hogy Teória miért maradhatott ott? Illetve azon is, hogy mi szívesen visszatérnének-e oda?

„És ha jobban belegondol, mégiscsak tűrhetetlen, hogy nem tudja, hogyan végződik a Szíromszámláló és a Meghasadt Hajnal története. Úgyhogy... muszáj visszamenni. Nincs mese. Igen, holnap visszamegy. A történet miatt. A történet és a paradicsomok miatt. Igen. Nincs mese. Főleg a paradicsomok miatt” (Kertész 2020)

15. ábra: Kivezetés a szövegből
Forrás: idézet az elemzett regényből

ÚTMUTATÓ A FEJEZETHEZ (MEGOLDÓLAP)

- ☞ 1. kérdés: A mitológia szó (a görög történet, legenda és beszámoló, beszéd szavakból tevődik össze) tulajdonképpen a mítoszok továbbmondását jelenti. Olyan történeteket, amelyeket egy bizonyos kultúra igaznak hisz, és amelyekben természetfeletti események, személyek, lények szerepelnek.
- ☞ 2. kérdés: Macska, Varjú
- ☞ 3. kérdés: Nüx / Nox az éj istennője. Abban tér el a mütől, hogy a műben szereplő Noxtoktisz férfi.
- ☞ 4. kérdés: Fülemüleszittyó: <http://www.botanikaiforum.com/g1156-J-articulatus-L-fuelemueleszitty-oacute.html>
- ☞ 7. kérdés: Különböznek például a terjedelmükben. A mesében korlátozott számú szereplő fordulhat elő, míg a regényben több szereplő is, akiknek nincs különösebb jelentőségük. A mesében inkább a cselekményszál a fontos, míg a regényben a szereplők jellemfejlődésen is keresztülmennek. A mesében a nyelvezet is egyszerűbb, míg a regény sajátos nyelvi megoldásokat, újszerű poétikát is működtethet.
- ☞ 8. kérdés: A krimi elnevezése a latin *crimen*, azaz „bűn” szóból származik. A krimi – vagy más néven bűnügyi regény – az epika (elbeszélő irodalom) egy népszerű tematikus műfaja, amely a bűntények felderítésével, elkövetésük bemutatásával, illetve lélektani indítóokaik vizsgálatával, valamint a bűnözők, nyomozók („detektívek”) és bűnügyi rendőrök világával foglalkozik. A krimik formai műfajuk szerint döntően regények, ritkábban elbeszélések vagy drámák. Ismert krimiírók: Agatha Christie, Jo Nesbo stb.

MEGJEGYZÉS

Baka L. Patrik a dolgozat írásának idején a *Nemzetközi Visegrádi Alap* ösztöndíjában (International Visegrad Fund, 2023–2024, No. 52310166), valamint a *Tempus Közalapítvány* által gondozott *Fiatal oktatói ösztöndíjban* (2023–2024, No. HTP578JPV2024) részesült.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Ábrahám M. (2006). 12–14 éves gyerekek olvasási, könyv- és könyvtárhasználati szokásai. *Új Pedagógiai Szemle*, 56(1), pp. 3–23.
- [2] Baka L. P. (2016). A szlovákiai magyar irodalomtanítás legújabb perspektívái. *Iskolakultúra*, 26(6), pp. 103–114.
- [3] Baka L. P. (2023a). *Doboztankönyv. Élményalapú irodalomtanítás a populáris, ifjúsági és gyerekirodalom köréből*. NAP Kiadó, Dunaszerdahely.
- [4] Baka L. P. (2023b). Nyomozás helyett magánmitológia-építés (Kertész Erzs: *Éjszakai Kert. Misztikus meseregény*, Zsoldos Réka illusztrációival). *Irodalmi Szemle*, LXVI(4), pp. 90–94.
- [5] Barabási A.-L. (2022). *Behálózva. A hálózatok új tudománya*. Open Books, Budapest.
- [6] Bárdos J. (2013). A meseregény műfaji sajátosságai. In Bárdos J. & Galuska L. P. (Eds.), *Fejezetek a gyermekirodalomból* (pp. 69–79). Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest.
- [7] Bereck Zs. (2009). Felmérés a 16–19 éves fiatalok szabadidős, olvasási és könyvtárhasználati szokásairól. (2024.09.20.) *Fórum Kisebbségkutató Intézet*. <http://foruminst.sk/press/felmeres-a-1619-eves-fiatalok-szabadidos-olvasasi-es-konyvtarhasznalati-szokasairol/>
- [8] Bernát A. (2002). Könyvvásárlási és könyvolvasási szokások a mai magyar társadalomban. (2024.09.20.) *MKKE-TÁRKI Rt.* <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a186.pdf>
- [9] Boldog D. (2021). Mesterdetektívek az éjszakában. Kertész Erzs: *Éjszakai Kert*. (2024.09.20.) *Égigérő* <https://egigero.hu/mesterdetektivek-az-ejszakaban#sthash.0VG9v3W7.dpbs>
- [10] Deisler Sz. (2014). Meteorológia az irodalomórán. In Erdélyi M. (Ed.), *Az irodalomoktatás új kihívásai. A Selye János Egyetem Tanárképző Karának tudományos közleményei* (pp. 78–101). Gondolat Kiadó, Budapest.
- [11] Gajdó Á. (2021). A Rezenestelen Pillantású Macska Birodalmában. (2024.09.20.) *Bárka online* <http://www.barkaonline.hu/papirhajo/7759-gajdo-agnes--a-rezenestelen-pillantasu-macska-birodalmaban>
- [12] Gombos P., Hevérné Kanyó A. & Kiss G. (2015). A netgeneráció olvasási attitűdje. 14–18 évesek véleménye könyvekről, olvasásról, irodalomról – egy felmérés tanulságai. *Új Pedagógiai Szemle*, 65(1–2), pp. 52–66.
- [13] Gordon Győri J. (2006). Nemzetközi tendenciák az irodalomtanításban. In Sipos L. (Ed.), *Irodalomtanítás a harmadik évezredben* (pp. 100–112). Krónika Nova Kiadó, Budapest.
- [14] H. Nagy P. (2014). Mire jó a popkultúra, avagy hogyan oktatható a tudományos gondolkodás bölcsészeknek? In Erdélyi M. (Ed.), *Az irodalomoktatás új kihívásai. A Selye János Egyetem Tanárképző Karának tudományos közleményei* (pp. 13–54). Gondolat Kiadó, Budapest.
- [15] Hegedűs N. (2014). A populáris irodalom tanításának lehetőségei a közoktatásban. In Erdélyi M. (Ed.), *Az irodalomoktatás új kihívásai. A Selye János Egyetem Tanárképző Karának tudományos közleményei* (pp. 55–77). Gondolat Kiadó, Budapest.
- [16] Jenkins, H. (2007). Transmedia Storytelling 101. (2024.09.20.) *Confessions of an Aca-Fan* http://henryjenkins.org/2007/03/transmedia_storytelling_101.html

- [17] Kaiser Zs. [2021]. Mesés idegenvezető a sötétben. (2024.09.20.) *Könyves Magazin* https://konyvesmagazin.hu/bookline_kids_gyerek/hubby_korhatar_nelkul_kerteszh_erzsi.html
- [18] Kerber Z. (2009). A magyar nyelv és irodalom tantárgy problémái az ezredfordulón. (2024.09.20.) *Oktatókutató és Fejlesztő Intézet – OFI* <http://ofi.hu/tudastar/tantargyak-helyzete/magyar-nyelv-irodalom>
- [19] Kertész E. (2020). *Éjszakai Kert. Misztikus meseregény*. Ill. Zsoldos R. Cerkabella Könyvkiadó, Szentendre.
- [20] Keserű J. (2014). Hogyan olvassunk rémtörténe-tekét? In Erdélyi M. (Ed.), *Az irodalomoktatás új kihívásai. A Selye János Egyetem Tanárképző Karának tudományos közleményei* (pp. 102–122). Gondolat Kiadó, Budapest.
- [21] Keserű J. (2017). A Falon innen, a papíron túl. *A tűz és jég dala* transzmediális világa. *Prae*, 19(2), pp. 23–30.
- [22] Kisantal T. (2012). Nehéz, szürke nappalok. (2024.09.20.) *Jelenkor online* <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/2537/nehez-szurke-nappalok>
- [23] Kiss K. (2015). Kedvelt olvasmányok a kötelező olvasmányok? In H. Nagy P. & Keserű J. (Eds.), *A párbeszéd eleganciája. Köszöntő kötet Erdélyi Margit tiszteletére* (pp. 267–276). Selye János Egyetem Tanárképző Kar, Komárom.
- [24] Maj, K. (2015). Transmedial World-Building in Fictional Narratives. *Image, Special Issue: Media Convergence and Transmedial Worlds (Part 3)*, 22(7), pp. 83–96.
- [25] Manxhuka A. (2016). Aktualizált klasszikusok, avagy a legújabb populáris regényekben rejlő pedagógiai lehetőségek. *Iskolakultúra*, 26(6), pp. 67–68.
- [26] Papp S. Zs. (2021). Az eltűnt tó rejtélye. (2024.09.20.) *Könyvterasz* <https://konyvterasz.hu/az-eltunt-to-rejtelye/>
- [27] Pataki M. L. (2021). Fény és sötétség. Izgalmas szimbólumok, élvezetes felolvasás. (2024.09.20.) *Mesecentrum* <https://igyc.hu/mesecentrum-kritikak/feny-es-sotetseg.html>
- [28] Petres Csizmadia G. (2015): *Fejezetek a gyermek- és ifjúsági irodalomból*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra.
- [29] Pompor Z. (2012). Az Év Gyermekkönyve 2011-díj – Pompor Zoltán Lakatos István Dobozváros című könyvéről. (2024.09.20.) *Magvető* <https://magveto.hu/index.php?action=hir&id=905>
- [30] Pupala, B., Fridrichová, P., et al. (2022). *Vzdelávanie pre 21. storočie. Východiská zmien v kurikule základného vzdelávania*. Štátny pedagogický ústav, Bratislava. <https://vzdelavanie21.sk/wp-content/uploads/2022/06/Vychodiska-zmien-v-kurikule-zakladneho-vzdelavania.pdf>
- [31] [Revideált oktatási program az általános iskolák számára (ROP I.)]. (2016.01.01.) *Minedu* <https://www.minedu.sk/data/att/7508.pdf>
- [32] [Revideált oktatási program a nyolc-osztályos gimnáziumok számára (ROP II.)]. (2016.01.01.) *Minedu* <https://www.minedu.sk/data/att/7975.pdf>
- [33] [Revideált oktatási program a szakközépiskolák számára (ROP III.)]. (2016.01.01.) *Minedu* <https://www.minedu.sk/data/att/7522.pdf>
- [34] [Revideált oktatási program a négyéves gimnáziumok számára (ROP IV.)]. (2016.01.01.) *Minedu* <https://www.minedu.sk/data/att/7930.pdf>
- [35] Štátny pedagogický ústav (2021a). *Východiská zmien v kurikule základného vzdelávania. Podklad na verejnú konzultáciu*.
- [36] Štátny pedagogický ústav (2021b). *Východiská zmien vo vzdelávacích oblastiach. Charakteristika a ciele vzdelávacích oblastí pre základné vzdelávanie. Verzia na verejnú konzultáciu*.

- [37] Tóth Cs. (2016). *A sci-fi politológiája*. Athenaeum, Budapest.
- [38] Vida B. (2017a). Amikor Sztálingrád suttog hozzád. Lőrinczy Judit: *Ingókövek* (Doboztankönyv-fejezet). *Eruditio – Educatio*, 12(4), pp. 85–90.
- [39] Vida B. (2017b). Szakítás a horgonyokkal. Moskát Anita: *Horgonyhely* (Doboztankönyv-fejezet). In Tóth P., Hanczvikkel A. & Duchon J. (Eds.), *Tanulóközpontú oktatás, módszertani megújulás a szakképzésben és a felsőoktatásban: 7. Trefort Ágoston Tanárképzési Konferencia – Tanulmánykötet* (pp. 628–642). Óbudai Egyetem, Budapest.
- [40] Vida B. (2018). A kozmikus rettegés magyar csápjai. Intertextualitás, műfajköziség és medialitás Veres Attila *Odakint sötétebb* című regényében (Doboztankönyv-fejezet). In Tóth P., Maior E., Horváth K., Kautnik A., Duchon J. & Sass B. (Eds.), *Kutatás és innováció a Kárpát-medencei oktatási térben. III. Kárpát-medencei Oktatási Konferencia. Tanulmánykötet* (pp. 603–616.). [H.n.], [K.n.].